

En spartansk prediko- lokal blev förnämlig biograf

av Olle Eriksson

En artikel som bland annat berättar hur Filadelfiamed-
lemmarna höll på att hamna i en sjunkande saluhall.

Första upplagan april 1997

Några år på Sveavägen på väg till Rörstrand

av Olle Eriksson

”En av de angelägenheter, som var ett stort problem för oss efter min ankomst till Stockholm, var lokalfrågan. Från första stund togs alla utrymmen i vår lokal vid Uppsalagatan 11 i anspråk, och vi hade inte kommit långt i vår verksamhet, förrän vi började att se oss om efter andra möjligheter i detta avseenden”, skriver Lewi Pethrus i sin tredje memoardel. Den med titeln ”Hänryckningens tid”.

Pethrus berättar vidare hur man hyrde Grand Nationals, ”Nalens”, stora festsal och – ännu vanligare – Auditorium vid Norra Bantorget och hur man undersökte olika förslag att köpa eller bygga. 1914 tillsattes en kommitté på tjugofem personer som skulle arbeta med frågan och året därpå beslöt församlingen att ordna med speciella offerinsamlingar. På pingstdagen den 23 maj 1915 var det offerdag för byggnadskassan och det samlades in inte mindre än 18 000 kronor (583 000 dec 1996).

... och gripande tillfället i flykten

”Vi hörde ofta lokalfrågan nämnas i våra bönemöten. Protokollen förtäljer också om bönedagar, som hölls särskilt med avseende på vår byggnadsfråga”, skriver Pethrus vidare.

Och i Evangelii Härold den 4 maj 1917 läser vi i en ganska stor annons: ”Offerdag till förmån för en större lokal anordnar Filadelfiaförsamlingen i Stockholm söndagen den 6 maj 1917. Utlämnade sparbössor inlämnas på offerdagen.” Annonsen avslutas med ett bibelord från 1 Krön 28:10: ”Så se nu till; ty Herren har utvalt dig att bygga ett hus till helgedom. Var frimodig och gå till verket.”

Första konkreta förslaget kom upp vid ett församlingsmöte den 3 juni 1918 och där kan vi läsa i protokollet: ”§ 11. Pastor Pethrus meddelade att kommittén, som haft i uppdrag att skaffa tomt för den nya församlingslokalen, efter mycket sökande stannat för Svea-hallen, Sveavägen nr 90, och gripande tillfället i flykten hade köpet uppgjorts den 31 maj. Köpesumman var 250.000 (4,1 milj) kr för tomt jämte ett tvåvåningshus å densamma. Grunden, som undersökts av ingenjör Lovström, har bärkraft för ett hus på sex våningar, varför församlingen med fördel kan bygga på huset, som redan finnes. En extra fördel vanns genom att köpa en tomt med hus vars

hyresinkomster täcker ränteutgifterna tills byggnadsarbetena kunna påbörjas. Ett förmånligt hypotekslån på 12 år å 105.000 kr å 4 1/2 % ränta ingår i köpet. Kronor 25.000 inbetalades kontant, 15.900.- skola inbetalas efter 6 månader.

Sedan flera bröder haft ordet och betygat sin glädje över köpet, särskilt framhållande detsamma som ett bönesvar, godkände församlingen enhälligt, med tacksamhet, det uppgjorda köpet.

Förslag framställdes att omedelbart upptaga kollekt för byggnadskassan och uppgick densamma till Kr. 414:73 (6 800 kr i dag).

Till broder Helge Hedin uppdrogs att laga och iordningställa sparbössorna för byggnadskassan. Beslutades att ha en böne- och tacksägelsedag nästkommande söndag.”

Enligt Stockholms Rådhusrätt är köpebrevet daterat först den 30 december 1918 och församlingen köpte fastigheten av Ax Th Svartling för 250 000 (4,1 milj) kronor.

Riv ut allt inuti

Pethrus berättar att Sveahallen var så rymlig att om man rivit ut allt inuti den hade man kunnat göra om byggnaden till en kyrksal som rymt mycket folk.

Arkitektfirman Höög & Morssing fick vid ett diakonmöte den 3 september 1918 i uppdrag att bearbeta projektet – ”§ 2. Beslöts föreslå församlingen att till ritning för det blivande lokalbygget anlita arkitektfirman Höög och Morssing. Den kommitté som haft hand om inköpet av tomten fick i uppdrag att också ingå till nämnda firma med förfrågan angående ritningar samt pris å desamma.” – men då de börjat skissa på det kom man fram till att en nödvändig ombyggnad skulle bli mycket dyrbar. Och ändå skulle församlingen nog inte få den lokal man hade behov av.

Ganska snart fick man, berättar Pethrus vidare, ett erbjudande att köpa in sig i ett bostadshus i hörnet Sveavägen – Tegnérsgatan. I ett hus som höll på att byggas för en bostadsförening och som på bottenvåningen innehöll en lokal som skulle komma att rymma 1 400 platser. Erbjudandet kom inte så långväga från. Arkitekt för det nya huset var just Höög & Morssing.

Pethrus informerar om detta i ett diakonmöte den 15 april 1919. Just sedan man resonerat om hur man skulle kunna bli av med de ”gamla” hyresgästerna i Sveahallen.

Vi citerar ur protokollet:

”§ 8. Angående uppdraget som lämnats till Pastor Pethrus att besöka Häradshövding Pentander för att få utrönt huru det på bästa sätt skulle gå att få Sveahallen utrymd meddelades följande: Anskaffande av intyg från Centralsaluhallen att de som har stånd i Sveahallen kunde få plats där. Vidare att garanti lämnades av församlingens styrelse att så snart Sveahallen bleve utrymd församlingen då tager itu med byggandet.

§ 9. Pastor Pethrus meddelade att det fanns utsikter att kunna få en lokal byggd i ett bostadshus som kommer att byggas vid Sveavägen och Tegnérsgatan och skulle församlingen bli ägare av

denna lokal.”

Efter nio år i den trånga källarlokalen på Uppsalagatan stod man nu plötsligt med två förslag. Det ena i en saluhall från 1890 som man skulle få för 250 000 kr men som först måste byggas om och till för en okänd summa. Det andra i ett hus som just börjat uppföras och som skulle komma att kosta 780 000 (10,7 milj) kr; allt skraddarsytt. Det var säkert varken ett självklart eller ens lätt val och dessutom låg de två lokalerna endast tre kvarter från varandra efter Sveavägen eller, som namnet var fram till 1885, Stora Bastugatan. Sveahallen i kvarteret Sjöskatten vid Kungstensgatan och nybygget i kvarteret S:ta Anna vid Tegnérgatan.

Vid ett diakonmöte redan den 24 april 1919 beslöt man i alla fall att köpa lokalen i det nya huset och i samma möte fick ”broder Bengtson i uppdrag att söka ordna om försäljning av Sveahallen”. Det var ingen tid att förlora och redan efter fyra dagar, den 28 april, konfirmerades besluten av församlingen enligt följande:

”§ 10. Upptogs byggnadsfrågan till behandling. Ordförande meddelade att Herren hade lett de bröder, som närmast hade denna fråga omhand (församlingens pastorer och diakoner) att tänka på köp av en lokal i hörnet av Sveavägen och Tegnérgatan. Därefter redogjorde ordföranden utförligt om lokalens utseende och utrymme m.m. Priset för denna lokal med dithörande två mindre salar samt vaktmästarbostad om ett rum och kök, är kronor 780.000:–. För detta pris skall lokalen vara fullt inredd och färdig att tagas i anspråk. På grund av gjorda beräkningar visade det sig fördelaktigare att köpa denna lokal än att bygga en lokal på den tomt som församlingen redan äger, varför bröderna diakonerna enhälligt hade fattat beslutet om att föreslå församlingen inköp av lokalen i fråga, vilken redan är under byggnad. Församlingen beslutade i enlighet med diakonkårens förslag.

§ 11. Beslutades att så snart som möjligt sälja församlingens egendom Sveavägen 90, Sveahallen.”

Två stora beslut

Besluten att köpa lokalen Tegnérgatan 45 och att sälja Sveahallen hade fattats på diakonmötet den 24 april, på församlingsmötet den 28 samma månad och blev slutgiltigt beslutat på ett administrationsmöte den 19 maj 1919.

Det skulle sedan komma att dröja till den 17 september innan församlingen lyckades sälja Sveahallen och på ett församlingsmöte ”Meddelade ordförande att de bröder, som haft i uppdrag att sälja församlingens egendom Sveavägen 90 (Sveahallen), nu fullgjort detta uppdrag. Egendomen såldes onsdagen den 17 sept till ett pris av 350.000 kr. Herren har på ett underbart sätt hört församlingens böner.” Det korrekta var att man den 17 september skrev under ett köpekontrakt som dock senare skulle komma att ändras.

På grund av den stora osäkerheten vad gäller möjligheterna att bygga på med fler

våningar enades man nämligen den 15 januari 1920 om ett pris på 337 000 kronor. Ett beslut som fastställdes i ett dokument kallat "Vidräkning", undertecknat av båda parterna..

Om vi håller oss till det korrekta, lägre beloppet och till de datum protokollen anger, så tycks församlingen ha gjort en vinst på Sveahallen på i dagens penningvärde ungefär 0,7 miljoner kronor under de knappt två åren man ägde den (3 juni 1918 – 19 maj 1919). Att försäljningen drog ut långt på tiden ger följande notis i protokoll från ett diakonmöte den 20 januari 1920 förklaringen på:

"§ 3. På grund av en felaktig uppfattning angående bärkraftigheten av murarna i Sveahallen hade i köpekontraktet kommit att stå att murarna som de befanns skulle vara bärkraftiga för uppförandet av ett 6 våningars hus, detta gällde dock allenast för själva grundmurarnas och ej för de murar av tegel vilka utgöra väggarna i huset för närvarande. Detta har resulterat i att köparna begärt ersättning för att förstärka dessa murar till full bärkraftighet. Pastor Pethrus meddelade att denna sak nu blivit uppkärad och att församlingen betalar 13.000 kr. till nämnda ändamål."

Även årsberättelsen för 1919 belyser frågan: "Tvenne administrationsmöten hava hållits under året. Det ena den 28 april. (Protokollen visar att mötet den 28 april var ett "vanligt" församlingsmöte samt att beslutet fastställdes i ett administrationsmöte den 19 maj.)

Församlingens lokalfråga jämte frågan om församlingens äldste hava vid dessa möten dryftats.

Den 28 april beslutade församlingen att inköpa en under byggnad varande lokal i hörnet Sveavägen och Tegnérgatan. Vid av församlingens diakoner och äldste företagen utredning visade det sig att ett köp av denna lokal var fördelaktigare än att bygga på församlingens egendom Sveavägen 90 (Sveahallen). Med nu rådande dyrtid med ty åtföljande höga materialpriser skulle en ombyggnad av Sveahallen kosta omkring 2 miljoner (27,6 MKR) kronor. Den nu köpta lokalen kostar komplett färdig, med vaktmästarboställe och övriga utrymmen, kr. 780.000:- (10,7 MKR). Om vi skulle döma mänskligt, så torde vi säga, detta går aldrig. Gud vare tack, vi slippa döma mänskligt. Vi få räkna med Gud. Han har ju sagt...

Församlingen har en lång tid bedit om en större lokal, men, kanhända icke vågat hoppas och tro att svaret skulle vara så nära. Nu syns det, om allting går sin gilla gång, som om vi skulle få fira tioårsdagen i den nya lokalen. Om Herren dröjer och vi får uppleva den dagen, så måste det bli en jubeldag. Herren, allena Herren, skall hava äran för allt."

Konflikt fördröjde bygget

Den 1 september 1920 skulle församlingen ha flyttat in i sina nya lokaler på Sveavägen 45. På grund av en arbetsmarknadskonflikt och på olika samhällsproblem i krigets spår blev det hela emellertid försenat till samma datum ett år senare. Eftersom församlingen lämnat Uppsalagatan 11 den 27 september 1920 stod man nu utan lokal och fick hyra sig fram. Utöver Auditorium var det aktuellt med hörsalarna hos såväl KFUM som KFUK

och för vissa gudstjänster fick man disponera andra kyrkor. På onsdagarna hade man under våren middagsmöten klockan ett i "Stjärnbiografen", Klarabergsgatan 40. Församlingsmötena på måndagarna ställdes in och ersattes med böneringsmöten i hemmen och någon gång hade man möten i Cirkus på Djurgården. Församlingens expedition liksom förlaget och tidningen fick hålla till i "ungkarlshotellet" vid Didrik Ficks gränd i Gamla stan där de husvilla männen fick tränga ihop sig på översta våningen. "Det var dock en svår tid." skriver Pethrus. "Ibland hade jag en känsla av att vi förlorade mycket av slagkraften i vår verksamhet genom detta sakernas tillstånd. Vännerna blev trötta på detta springande från den ena lokalen till den andra. Redan vid jultiden 1920 märkte jag en viss avmattning i verksamheten."

Men arbetet gick tydligen vidare. Både i församlingen och på bygget. Under våren och sommaren 1921 togs rena byggnadsfrågor upp i diakonmöten vid ett par tillfällen. Den 10 maj skrevs ett köpekontrakt under som gav församlingen en lägenhet på tre (eller var det två, uppgifterna skiftar) rum och hall på nedre botten i huset Sveavägen 45. Den var belägen ovanför 'lilla salen' och skulle användas som expedition. Priset var 30 000 kronor och det ålåg byggaren: "... att iordningställa lägenheten med den utstyrsel som Arkitekt A. J. Höögs senaste ritning företer. Ytterligare inredning och utstyrsel bekostas av köparen." De båda andra gångerna gällde det den elektriska belysningsarmaturen i lokalen. Vi citerar ur protokollen:

"Diakonmöte den 28 maj 1921. § 3. Från Nord. Komp. hade inkommit ritning och kostnadsförslag på elektrisk belysningsarmatur för vår nya lokal men som denna ansågs vara allt för luxiös o även dyrbar, beslöts att bröderna Pethrus, Brandeli och Gunnar Strandberg med br. Alfred Gustafsson som suppleant skulle få i uppdrag att ordna med anskaffandet av en passande belysningsarmatur för nämnda ändamål."

Och från "Diakonmöte den 17 juni 1921. § 7 Angående belysningsarmaturen i vår nya lokal beslöts att diakonerna tillika med ombud från Nord. Komp. skulle göra ett besök i lokalen för att bättre kunna utvälja passande armatur."

Vad diakonernas insatser på NK:s armaturavdelning resulterade i vet vi inte och av det enda fotot sparad till eftervärlden framgår inte armaturerna; än mindre hur de såg ut. Dagarna strax före invigningen fick Pethrus av diakonmötet frihet att överlämna "fullmakt till någon som han ansåg sig godkänna som ombud för Filadelfiaförsamlingen, att vid sammanträde med Bostadsföreningen Utsikten angående antagande av stadgar föra församlingens talan."

Frågan hur man skulle möblera sidorummen till stora lokalen var av sådan vikt att beslut måste fattas vid ett diakonmöte. Och den 10 augusti valdes tre "tungar" bröder. Beslutet fick följande lydelse i protokollet: "Att ombesörja möbleringen av de rum som tillhöra den nya lokalen, valdes en kommitté bestående av bröderna Pethrus, Engzell, Lundberg, Charlier och

Alvin.”

Om detta att låta relativt vardagliga och enkla frågor och beslut handläggas i diakonkåren var typiskt, eller ett undantag som bekräftar regeln, vet vi inte. Av protokoll och årsberättelser framgår ingenting om i vilken utsträckning enskilda medlemmar var engagerade i byggnadsfrågan.

Inbjudna till festen

Samtidigt som diakonerna resonerade om passande armatur till lokalen beslöt man föreslå församlingen att till invigningen ”inbjudna följande predikanter och vänner, pastor Barrat från Kristiania, pastor Jansson från Elimförsamlingen här samt Fris, Robert, Hjälms, Ernst Nilsson och Walin, ävensom diakonkåren i Elim, Tabor och Smyrnaförsamlingen.” Elim var (är) en baptistförsamling på Storgatan på Östermalm vars kyrka man ofta hyrt, eller kanske fått låna, under sin trågbodda tid medan Tabor och Smyrna var ett par pingstförsamlingar på Söder som några år senare gick ihop och bildade Södermalms fria församling.

En vecka senare utökades beslutet angående de tre församlingarna till att gälla ett enskilt möte med brödsbrytelse och vidare att till mötet på söndagseftermiddagen inbjudas ”arkitekterna, byggmästare och dem som haft med lokalen att göra.”

”Framdeles” skulle sedan alla som arbetat på lokalen inbjudas till ett möte då de skulle bjudas på kaffe.

Invigning på Sveavägen

Så är vi då framme vid invigning av den nya lokalen. Efter tio år i den trånga källarlokalen på Uppsalagatan och efter ytterligare ett år helt husvill.

Den 1 september 1921 kunde man läsa i en stor annons i Evangelii Häreld att samma dag på kvällen började invigningen av de nya ”samlingslokalerna”. Annonsen hade som rubrik: ”Invigning av Filadelfiaförsamlingens nya samlingslokaler bliver den 1–6 september 1921”. Och veckan därpå följer ett långt referat som ger en fyllig beskrivning av hur det gick till.

FILADELFIASFÖRSAMLINGENS I STOCKHOLM LOKALINVIGNINGSHÖGTID
Filadelfiaförsamlingen har nu efter lång väntan nått den dag, då den fått inviga sina efterlängtade nybyggda lokaler. Har väntetiden syntts lång, så är nu den stund, då lokalen står färdig, så mycket mera kär. Såsom en del av läsarna redan torde veta, har nämligen Filadelfiaförsamlingen under mer än två års tid varit upptagen med sitt byggnadsföretag. På senvintern 1919 beslöt församlingen att köpa sig lämpliga lokaler uti det nya hus, som fastighetsaktiebolaget Utsikten ämnade uppföra i kvarteret S:a Anna. Huset inrymmer närmare ett 30-tal bostadslägenheter, förutom Filadelfiaförsamlingens predikolokaler. Huset är uppfört efter ritningar av arkitekterna Höög & Morssing.

Byggnadsentreprenörer ha varit konstruktionsfirman Looström & Gelin, och såsom byggmästare har G. A. Sahlén fungerat. Den stora lokalens huvudentré är från Sveavägen, och har en bredd av c:a 4 m. Den mynnar ut i en hall, från vilken fyra dubbeldörrar leda in i denna sal, två d:o till annexeteller den "halvläktare", som är anordnad på högra sidan. Dessutom leder en trappa upp till den av fyra pelare uppburna rymliga läktaren, vilken hästskoformigt sträcker sig utmed trenne av salens sidor. Läktaren ligger endast några trappsteg högre än Saltmätargatan, och har direkt utgång till denna.

Från stora ingången, vilken ligger i jämnhöjd med Sveavägen, sluttar golvet i salen ned mot den i fonden placerade estraden. Härigenom kan man från vilken plats som helst i salen se predikanten, vilken ock därigenom lätt kan se åhörarna. Estraden är försedd med dopgrav och ovanför vilar en tronehimmel med lätta gråa moln och stjärnor. Fältet från denna och upp till taket utfylles av ett blått fält med förgyllda skulpturer, föreställande en duva, omgiven av gyllene strålar och eldstungor. Det hela vilar på sex stycken pelare i högblå färg, medan de mellanliggande väggpartierna äro hållna i djupt rött. Det hela är synnerligen tilltalande och smakfullt. Hedern härav tillkommer fru Ise Morssing, vilken på ett synnerligen förtjänstfullt sätt och med osparad möda lett arbetena med lokalernas målningar och dekoreringar. Väggarna äro hållna i en lugn pärlgrå ton. De med kapitäl försedda pelarna i mörkare grått och stolraderna i mörk rödbrun färg.

Bakom estraden ligger en mindre sal med ingång från Tegnérgatan. Genom skjutdörrar kunna de båda salarna vid behov förenas med talarstolen mitt emellan. I övrigt finns kapprum samt mindre rum för olika ändamål. Dessutom finns en mindre sal, en trappa ner. Kyrkan omfattar sålunda tre samlings-salar, av vilka de två största ha tillsammans 1,300 sittplatser och kunna under vissa förhållanden rymma inemot 2,000 personer. Stolarna ha icke mindre än 80 cm. mellanrum i enlighet med en nya, ännu ej fastställda förordningen för huvudstadens samlingslokaler. Golven äro belagda med korkmattor.

Församlingen har inköpt förutom de tre samlings-salarna med närgränsande smårum, även två andra lägenheter. Den ena om ett rum och kök att användas till vaktmästarbostad, och den andra om tre rum till expeditionslokaler. Kostnaden för det hela uppgår till omkring 800,000 kr. (att jämföra med 1.710.000 kr för Filadelfiakyrkan nio år senare). Av detta belopp har församlingen kunnat genom Guds nåd göra sina inbetalningar i rätt tid. Pris ske Gud! När en inbetalning av 40,000 kronor blir fullgjord, är 40 proc. av hela köpeskillingen erlagd. Halleluja! De övriga återstående 60 proc. komma t. v. att få kvarstå såsom lån hos byggnadsbolaget mot lägsta bankränta. På så underbart sätt har Herren hulptit.

Redan vid inflyttningen på Sveavägen hade lokalen varit för liten. Församlingen bestod av två tusen medlemmar och stora salen rymde 1 300. Och under hela 20-talet ökade medlemsantalet. Man fortsatte därför att hyra Auditorium vid Norra Bantorget. Under våren 1930 hade man dessutom middagsmöten klockan ett någon dag mitt i veckan på "Stjärnbiografen" med adress Klarabergsgatan 40; ungefär vid Sergels torg i dag. Den rymde drygt 300 personer och man kan bara tänka sig att det samlades mycket folk. Mitt i stan och ofta med Pethrus som talare och Einar Ekberg som sångare. Vi vet inget mer om detta eftersom vi endast har predikoturerna i Evangelii Härold att gå efter. Böcker eller handlingar som berättar något om mötena på biografen har vi inte hittat.

Sveahallen rivs och församlingen flyttar

Den tidigare nämnda Sveahallen revs på hösten 1929. Något som vi kan läsa och se i Stockholms-Tidningen den 21 september samma år. Under rubriken "Sveavägens gamla hus försvinner" illustreras artikeln med en bild på Sveahallen och bredvidliggande hus i kvarteret med bildtexten: "Hela den på bilden synliga husraden utefter Sveavägen med Sveahallen i spetsen skall rivas i höst". Och artikeln fortsätter: "Omdaning av Sveavägen till den storstadsaveny den är avsedd att bli, kommer att fortsätta i höst och vinter. Den första oktober skall, som förut nämnts, Sveahallen utrymmas och börja rivas, och samtidigt skola de gamla fastigheterna 82 – 88 skattas åt förgängelsen...". I kvarteret skulle bland andra Påhlmans Handelsinstitut flytta in.

Församlingen skulle komma att hålla till i sina lokaler snett över Sveavägen från invigningen den 1 september 1921 till den 1 november 1930 då man tog den nybyggda kyrkan vid Rörstrandsgatan i besittning. Förmiddagsmötena på söndagarna hölls dock redan från utgången av augusti 1930 i Auditorium vid Norra Bantorget. Under sista veckan i oktober hade man enligt predikoturerna i Evangelii Härold möte på söndagskvällen klockan sex med Brasilienmissionären Daniel Berg och Johannes Waern, församlingsmöte på måndagen, barnmöte lett av H Svanerud klockan sex på torsdagen och ett möte speciellt för sjuka klockan elva på fredagen. Något möte för att fira att man lämnade sina lokaler på Sveavägen tycks inte ha förekommit. Det enda man hade i tankarna var säkert den nya stora kyrkan.

Tillströmningen av folk till Sveavägen 45, och köerna utanför innan dörrarna öppnades, lär under alla år ha varit obeskrivliga. Medlemsantalet var ju, som vi redan konstaterat, i det närmaste två tusen vid inflyttningen för att vid invigningen på Rörstrandsgatan ha ökat till det dubbla. Och dessutom var man nog trognare mötesbesökare på den tiden. Var det möte så kom man.

Nya problem att lösa

Då den värsta uppståndelsen i samband med flyttningen till och invigningen av den stora kyrkan lagt sig var det så dags att tänka på vad församlingen skulle göra med den gamla lokalen, Sveavägen 45. Att ha den kvar som utpost hade nog inte varit helt ur vägen och det lär ha funnits krafter som verkade för en sådan lösning. Ekonomin var dock ansträngd och man började ganska snart tala om att sälja borätten i Bostadsföreningen S:ta Anna u.p.a..

Första gången frågan var uppe i församlingen var vid ett församlingsmöte den 19 januari 1931 och då beslöts att "Frågan om försäljning av den gamla lokalen vid Sveavägen 45 bordlades och beslöt församlingen att taga den som böneämne den närmaste tiden."

Och redan efter knappt två månader ansåg man sig tydligen ha bedit färdigt för att på församlingsmötet den 16 mars beslöt man sig för att sälja "sin gamla samlingslokal" och man bemyndigade diakonkåren, som samtidigt var församlingens styrelse, att "på bästa sätt

göra försäljningen”.

I praktiken var det den då endast 30-årige Per Jacobson, församlingens juridiska ombud, som höll i det hela. Och som skulle komma att få hålla i det. Han hade en ”ny spekulant” och i diakonmötet den 31 mars förklarade han att om denne inte kunde bestämma sig före klockan tolv dagen därpå skulle föregående spekulant få köpa. Önskvärt var dock att man fick 400 000 kronor.

Att det över huvud taget fanns några spekulanter, och än mindre vilka dessa var, vet vi inte förrän vi läser protokollet från nästa äldste- och diakonmöte. Det hölls redan den 7 april och där ser vi att ”fackförbundet sagt återbud sedan de på omvägar meddelats att församlingen låg i underhandlingar med Wasa fönsterputsningsbolag om försäljning av lokalen”. Vilket fackförbund det var fråga om vet vi fortfarande inte medan Wasa fönsterputsbolag, med sina cyklar, hinkar och stegar målade i de svenska färgerna, ända in i modern tid varit ett vanligt inslag i gatubilden.

Jacobson skulle träffa en representant för fönsterputsfirman redan dagen efter för att göra upp affären preliminärt. Men det blev inget av med den försäljningen och nu skulle det dröja till den 18 september 1931 innan diakonerna på nytt behandlade frågan; och detta i ett extra diakonmöte. Och då började det brännas!

Spekulanten var nämligen ”ett större biografföretag här i staden”.

Filadelfiasalen fick bara inte bli biograf

Mötet den 18 september ”beslöt att av principiella skäl icke försälja lokalen till företag av ifrågavarande slag. Då det dessutom visat sig vid midsommarkonferensens möten, att ett ganska stort intresse funnes för möten i den gamla lokalen, beslöts att se tiden an och ev. avvakta ett tillfälle till förmånlig försäljning.”

Man skulle komma att få ”se tiden an” under ett drygt år; och behandla frågan i nio diakonmöten och ett par församlingsmöten.

Den 9 februari 1932 var det på nytt dags att ta tag i försäljningsfrågan. Vad det handlade om var tre andelar i Bostadsföreningen S:ta Anna och Per Jacobson föredrog en skrivelse från en mäklarfirma. Vem den tilltänkta köparen var får vi inte veta den här gången heller. Det fick inte komma ut och diakonerna var bundna av ”ett strängt tystnadslöfte”, som man tydligen lyckades hålla.

Efter att ha ”uttalat sin ståndpunkt i denna fråga” – utan att vi vet vilken den var – måste Pethrus lämna sammanträdet för ett tydligen ännu viktigare sådant och unge Jacobson övertog ordförandeklubban. ”Samtliga närvarande bröder hade därefter tillfälle att uttala sin ståndpunkt i denna fråga. Härefter beslutade bröderna, att till ovan åberopade köpare sälja församlingens tre andelar i bostadsföreningen S:t Anna, vilkas nominella värde vore 825 000 kr. till 500 000 kr.” Och till protokollet skulle antecknas att beslutet var enhälligt.

Den 10 juni kunde Per Jacobson dock meddela att köparen och dess olika ägare tydligen inte kunde enas om att köpa fastigheten och nu ville man i stället hyra lokalerna. Men församlingen behövde sälja och avtog den framförda begäran.

Nu började man på nytt avvakta eventuella köpare och den 30 september fick ”bröderna” ta del av ytterligare en ”hemlig” affär som var under uppsegling. Det rörde sig om underhandlingar som pågick om ett byte av fastigheter. Mot Sveavägen 45 skulle församlingen få ”en Stockholmsfastighet, som hade ett taxeringsvärde å 840 000 kr.” Det är allt som framgår av protokollen förutom att Per Jacobson fick i uppdrag att fortsätta förhandlingarna.

Vid ett extra äldste- och diakonmöte den 29 oktober 1932 redogjorde Per Jacobson för hur förhandlingarna framskridit, att det förelåg tre anbud och att man fastnat för ”projekt 1”. ”Grosshandlare A. Sandrew hade erbjudit en av sina fastigheter, belägen Mosebacketorg 4, Stockholm, moderniserad och ombyggd för c:a 3 år sedan. Fastigheten innehöll stora 6- och 3-rumslägenheter, som voro uthyrda till normala hyror för cirka 70.000 kr. per år och med nämnda uthyrningssumma lämnade ett årligt överskott å c:a 20.000 kronor. Taxeringsvärdet var 840.000.-kr.”

Man fastnade för detta projekt men kände sig osäker på vad lokalen man lämnade skulle komma att användas till. Kanske till biograf. Men ”då anbudet från grosshandlare Sandrew vore bindande till och med 31 oktober, och något församlingsmöte dessförinnan ej kunde hållas, företogs en försöksomröstning med avseende å projekt 1. Härvid röstade samtliga närvarande för förslaget med undantag av 3 bröder, vilka på grund av saknad visshet från Gud icke deltog i röstningen. På ordförandens fråga om dessa bröder voro emot förslaget, svarade de, att de ej ämnade rösta emot förslaget.

Vid den därpå följande definitiva omröstningen beslöts enhälligt, med undantag av de i försöksröstningen ej deltagande bröderna, att grosshandlare Sandrews anbud skulle accepteras.” Uppgårelsen mellan Sandrew och församlingen betydde att församlingen lämnade sina lokaler och sina andelar i bostadsföreningen S:ta Anna vid Sveavägen samt betalade 150.000 kronor. I utbyte fick man den ovan beskrivna fastigheten på Söder. Genom transaktionen förbättrades församlingens ekonomi, eller kanske snarare dess likviditet, med cirka 45 000 kronor per år eftersom man slapp den årliga utgiften på 25 000 kronor för lokalen vid Sveavägen samtidigt som söderfastigheten beräknades lämna ett årligt netto på cirka 20 000 kronor.

Stor beslutsvånda

Redan två dagar senare, eller den 31 oktober, hölls på nytt ett äldste- och diakonmöte då ”Ombudsmannen meddelade att han telegraferat till Grosshandlare A. Sandrew, att köpet vore accepterat samt i skrivelse bekräftat detsamma”. Tillträde till fastigheten skulle ske den 1

januari 1933 och 75 000 kronor (av de 150 000) betalas omgående och resten amorteras med 25 000 kronor per år.

I samma äldste- och diakonprotokoll läser vi: "Frågan om att köpet skulle framläggas i församlingen upptogs till behandling. Br. P. Jacobson meddelade att något beslut om köp endast kunde fattas vid ett administrationsmöte.

För att söka utröna huru församlingens medlemmar komme att ställa sig till frågan beslöts att framlägga ärendet i församlingen varvid särskilt skulle framhållas att tidigare anbud från biografägare samt från Christian Science avböjts, men att föreliggande anbud vore från en grosshandlare, som är ägare av flera hus och som har många intressen för olika ändamål, som vi vore obenägna att sälja lokalen till. Det har ej kunnat utrönas vad lokalen kommer att användas till, och då den nu kostar oss 25.000 kr. per år, som kunna användas till andra ändamål, föreslår bröderna äldste och diakoner, att anbudet antages.

Beslöts att förelägga församlingen detta förslag."

Här bör noteras att biografägaren och grosshandlaren var samma person. Och för församlingen att välja mellan att sälja sin lokal till en biografägare å ena sidan eller till "Christian Science" å andra, kunde inte vara enkelt. Men kanske besvärades man inte av vetskap om vad "Christian Science" var för något.

Äldste- och diakonmötet hade hållits klockan sju på kvällen och redan klockan åtta samma kväll hölls det församlingsmöte då förslaget skulle framläggas och förhoppningsvis godkännas. "Bröderna" var naturligtvis ekonomiskt pressade och angelägna att snarast möjligt få igenom affären. Samtidigt visste man att församlingsmedlemmarna var klart negativa till biografer och filmförevisningar; något som ju pingstvännen tog klart avstånd från. Att i det läget sälja sin gamla "lokal" till en biografkedja var naturligtvis inte acceptabelt. Formuleringen i ovan citerade protokoll är med förlov sagt något vilseledande och "sanningen" framställd något överslättande. Ombudsmannen föredrog ärendet för församlingen som rekommenderades följa "bröderna äldste och diakoner". Och det gjorde man och noteringarna i protokollet slutar med: "Ägaren till omtalade bostadsfastighet är likväl både biografägare (Sandrew ägde vid den tidpunkten fem biografer i Stockholm) och affärsman, men av allt att döma (*man kan fråga sig av vad*) kommer han icke att använda lokalen till biograf, varför bröderna äldste och diakoner önskade församlingens sanktion till nämnda byte (Mosebacketorg 4). Församlingen beslöt enhälligt med handuppräckning att biträda äldste- och diakonkårens förslag."

Vad vi inte vet är hur många av församlingens 4 650 medlemmar som var med i mötet, hur stämningen var och vad man tyckte då man lämnade kyrkan. Var man glada över att en besvärlig fråga hade fått en bra ekonomisk lösning; om än efter att ha blivit en smula, förmodligen medvetet, lurade.

Eftertänksamheten kom direkt

Även om församlingen genom handuppräknning visat att man ville följa äldstekårens förslag så var beslutet inte bättre förankrat än att "bröderna" redan nästa kväll måste träffas för att fortsätta behandlingen av frågan.

Bäst återger vi nog läget genom att citera protokollet från äldste- och diakonmötet den 1 november 1932: "§ 161. Ombudsmannen meddelade, att underhandlingarna angående byte av lokalen vid Sveavägen mot fastigheten vid Mosebacketorg pågått hela dagen, han sade sig av ordföranden (LP) fått veta, att en del medlemmar i församlingen voro rädda för att biograf komme att öppnas vid Sveavägen, varför han av grosshandlare Sandrew begärt uttalande, att lokalen ej skulle användas till biograf, vilket denna förklarar sig icke kunna lämna. Grosshandlare Sandrew hade dock lämnat ett skriftligt uttalande, vari han meddelat, att han ännu icke tagit ställning till den frågan, vartill lokalen komme att användas, han sade sig hava trenne uppslag för lokalens användande och väntade, att ännu fler skulle komma upp under den närmaste tiden. Såsom ett konkret bevis på att lokalen troligen ej komme att användas till biograf, ansåg br. Jacobson den omständigheten vara, att Sandrew ej komme att göra anspråk på i lokalen befintliga bänkar och ej heller på orgeln.

Från banken hade något definitivt besked ännu icke erhållits, och från Bostadsföreningen S:t Anna u.p.a. hade icke heller något besked inkommit.

Med anledning av det som framkommit, att medlemmarna uttalat sin fruktan, att lokalen komme att användas till biograf, återupptogs denna fråga till ytterligare behandling, varvid frågan diskuterades livligt och från olika synpunkter. Härvid framkom bl.a. att grosshandlare Sandrew tidigare spekulerat på lokalen, men då han därvid uppgivit att han ämnade öppna biograf, hade förhandlingarna avbrutits och återupptagits nu, då Sandrew förklarar sig ej med bestämdhet ämna använda lokalen till biograf. Br. P. Jacobson gjorde bl.a. det uttalandet, att då vi accepterat anbudet, måste vi, enligt justa affärsprinciper. stå fasta vid detta, och vi böra lita på, att Gud är mäktig att göra en tuva, på vilken frågan kan stjälpas, om det vore mot Guds vilja, vi böra icke själva göra en sådan tuva.

Det beslöts att diskussionen skulle utgöra svar på frågan."

(Det kan noteras att de ganska kraftigt rödbruna bänkarna från lokalen på Sveavägen placerades och användes i den nya Filadelfiakyrkans 500-sal under ett tiotal år och att stolarna, som under många år stått runt sammanträdesbordet i "diakonrummet" i Rörstrands slott, använts på plattformen på Sveavägen. Stolar som lär ha ritats av Pethrus och av vilka men inte verkar ha sparat ett enda exemplar då församlingsvåningen förnyades nyligen. Vad som hände med orgeln har vi inte lyckats ta reda på.)

Säljare och köpare agerar

Därefter var det dags för säljare och köpare att höra av sig till bostadsföreningen:

”Till Bostadsföreningen S:ta Anna u.p.a.

Filadelfia-Församlingen i Stockholm, ägare av andelarna nummer 5, 6, och 7 i Bostadsföreningen S:ta Anna u.p.a. får härmed meddela, att församlingen till And. Sandrew på i den 4 november 1932 dagtecknat avtal närmare angivna villkor överlåtit ifrågavarande andelar.

Avtalet innehåller bland annat, att Filadelfia-Församlingen i Stockholm till hr Sandrew försålt ifrågavarande andelar å nominellt 825.000 kronor att hr Sandrew gäldas genom övertagande av den å andelarna vilande skulden till Eder å 368.135 kronor 46 öre.

Enligt samma avtal har Filadelfia-Församlingen i Stockholm av hr Sandrew för en köpeskilling av 800.000 kronor förvärvat den hr Sandrew tillhöriga fastigheten nummer 8–11 i kvarteret Urvädersklippan större i Stockholm.

Jämlikt Bostadsföreningen S:ta Anna u.p.a. stadgars § 8 hembjudes härmed ovan omförmälda överlåtelse. Stockholm den 5 november 1932.

FILADELFIA - FÖRSAMLINGEN I STOCKHOLM

/ P. Jacobson”

”Till Bostadsföreningen S:ta Anna u.p.a.

Undertecknad, Anders Sandrew, som på sätt och villkor, som närmare angivas i avtal den 4 november 1932, av Filadelfia - Församlingen i Stockholm förvärvat andelarna nummer 5, 6 och 7 i Bostadsföreningen S:ta Anna med de rättigheter och skyldigheter, som gällande lag och bostadsföreningens stadgar bestämma samt med till andelarna hörande äganderätt till lägenheterna nummer 5, 6 och 7 i bostadsföreningens fastigheter nummer 7 och 8 i kvarteret S:ta Anna i Stockholm, får härmed anhålla om bostadsföreningens godkännande av nämnda överlåtelse.

Det är ännu icke avgjort, för vilket eller vilka ändamål ifrågavarande lägenheter skola användas. Stockholm den 9 november 1932.

/Anders Sandrew

Men innan det hela var klart skulle överlåtelsen också godkännas av Bostadsföreningen. Där uppstod visst dröjsmål och frågan kom att behandlas i ytterligare tre äldste- och diakonmöten. Vi citerar:

”15 november. Äldste- och diakonmöte lett av v ordf Sven Lidman och med 30 närvarande.

§ 175. Ombudsmannen meddelade, att förhandlingarna angående byte av vår lokal vid Sveavägen mot fastigheten Mosebacketorg 4 fortlöpt normalt, och att köpeavtal avslutats och underskrivits med följande ändringar i det ursprungliga förslaget:

---

4) Alla inventarier i lokalen vid Sveavägen, däribland bänkar och orgeln, ingå ej i köpet, varför dessa ägas av oss.

Sedan köpeavtalet den 4 ds undertecknats och överlåtelsen i enlighet med bostadsföreningens stadgar av oss hembjudits Bostadsföreningen S:ta Anna u.p.a., hade hr Sandrew i ansökan den 9 dennes till bostadsföreningen anhållit om godkännande av överlåtelsen. Bostadsföreningen hade under hand meddelat, att styrelsen, innan densamma ville fatta definitivt beslut i ärendet, önskade en försäkran av hr Sandrew, att denne icke ämnade använda lokalerna till biograf teater eller danssalong. Hr. Sandrew hade vägrat lämna sådan försäkran. Bostadsföreningens styrelse hade då

begärt församlingens medverkan till genomförande av sådana ändringar av föreningens stadgar, att förbud intrycktes mot lokalers i fastigheten användande för nämnda ändamål. Ombudsmannen hade vägrat församlingens medverkan, då överlåtelse av församlingens rättigheter ju redan skett till hr Sandrew, och dennes godkännande därav icke kunde erhållas.

Ombudsmannen meddelade, att två vägar nu funnes att gå. Den ena att påkalla skiljedom i tvisten med bostadsföreningen S:ta Anna u.p.a., vilken väg troligen komme att taga för lång tid, då hr Sandrew sannolikt ej ville vänta så lång tid på besked utan kunde befaras komma att ganska snart häva kontraktet, den andra att meddela bostadsföreningen, att, därest överlåtelsen ej komme att godkännas och föreningen därigenom omintetgör överlåtelsen, församlingens styrelse ämnar besluta att begära församlingens utträde ur bostadsföreningen.

Vid den diskussion, som härpå följde, visade det sig, att bröderna voro för det sistnämnda alternativet, i synnerhet som br. Jacobson trodde, att hr Sandrew komme att begära svar inom viss tid, troligen tre dagar.

Bröderna beslöt därför att bemyndiga ombudsmannen P. Jacobson att meddela styrelsen för Bostadsföreningen S:t Anna u.p.a. att, därest bostadsföreningen ej godkänner överlåtelsen av Filadelfiaförsamlingens andelar i bostadsföreningen till hr Sandrew, församlingen kommer att begära sitt utträde ur bostadsföreningen.”

”29 november. Äldste- och diakonmöte lett av Lewi Pethrus och med 31 närvarande. § 181.

Ombudsmannen redogjorde för resultatet av de förhandlingar han fört i enlighet med föregående diakonmötes beslut under § 175. Det meddelande, han därvid befullmäktigats att lämna styrelsen för Bostadsföreningen S:ta Anna u.p.a., syntes hava gjort styrelseledamöterna i bostadsföreningen betänksamma och föranlett dem att ingående undersöka och diskutera saken, varefter bostadsföreningens beslut meddelats, enligt vilket dels hembudet om överlåtelsen av församlingens lokaler vid Sveavägen till Bostadsföreningen S:ta Anna u.p.a. icke antagits, dels ock överlåtelsen av nämnda lokaler till hr Sandrew godkänts. Till godkännandet hade bifogats ett observandum, vari påpekats, att bostadsföreningens styrelse tolkade bostadsföreningens stadgar med avseende på trevnaden inom fastigheten sålunda, att trevnaden ansågs störas genom upplåtande av lokaler inom fastigheten till biograf, teater, danssalong och restaurant.

Ombudsmannen hade av bostadsföreningen begärt protokollsutdrag av ifrågavarande beslut för att delgiva herr Sandrew detta men hade ännu icke erhållit något sådant. Då emellertid tiden för att begära utträde ur bostadsföreningen fr.o.m. den 1 januari 1933 utginge den 30 ds, begärde ombudsmannen bemyndigande att, därest protokollsutdrag från bostadsföreningen ej föreligger under morgondagen och hr. Sandrew fullföljer köpet, begära församlingens utträde ur bostadsföreningen.

Beslöts enhälligt att befullmäktiga församlingens firmatecknare att, därest de föreliggande omständigheterna därtill skulle giva anledning, begära församlingens utträde ur Bostadsföreningen

S:ta Anna u.p.a. från och med den 1 januari 1933.

Denna paragraf skulle anses omedelbart justerad.

I samband med denna fråga meddelade br.Söderberg att denne i Byggnadsstyrelsens arkiv företagit uppmätning av den kubikmassa vi äga i Bostadsföreningen S:ta Anna u.p.a. och med beräkning därpå kommit till det resultatet, att församlingen visserligen fått betala ganska mycket för lokalerna till följd av konjunkturförhållandena under byggnadstiden, men dock ej så mycket överbetalat lokalerna som ryktesvis sagts, vilket av ombudsmannen begärts få antecknat till protokollet.”

”15 december. Diakon och äldstemöte lett av Lewi Pethrus och med 30 närvarande. § 193. Ombudsmannen redogjorde för de förhandlingar beträffande överlåtelsen av våra lokaler vid Sveavägen, som förekommit sedan äldste- och diakonmötet den 29 sistlidne november. Sedan hr. Sandrew underrättats om Bostadsföreningen S:ta Annas u.p.a. godkännande av överlåtelsen med därtill fogat observandum, hade hr. Sandrew genom sin advokat låtit meddela, att han med anledning av den tolkning, bostadsföreningen nu ville giva stadgarna, ämnade fullfölja köpet. Till följd härav hade församlingens ansökan om utträde ur bostadsföreningen i rätt tid delgivits bostadsföreningens styrelse. Emellertid hade ombudsmannen fortsatt förhandlingarna med båda parterna, vilka förhandlingar i dag avslutats genom köpets fullföljande. Vid det sammanträde, som under dagen ägt rum, hade församlingen sålunda till hr. Sandrew överlämnat andelsbevisen i bostadsföreningen S:ta Anna u.p.a. samt de därtill hörande motböckerna, samtliga handlingar vederbörligen transporterade å hr. Sandrew. Hr. Sandrew i sin tur hade till församlingen överlämnat kvitterat köpebrev å fastigheten Mosebacketorg n:r 4 i Stockholm, samtidigt som hr. Sandrew erhållit dels kontant 25.000 kr., dels en revers å 55.000 kronor att betalas den 2 januari, dels ock en revers å 70.000 kronor att amorteras med 25.000 kr. den 1 juli 1933, 25.000 kr. den 1 juli 1934 och resten den 1 juli 1935. Tillträde till fastigheten äger rum den 1 januari 1933.”

Administrationsmöte hölls inte

Något formellt administrationsmöte, som fattade beslut om att sälja andelarna i Bostadsföreningen på Sveavägen, verkar inte ha hållits. Kanske lika bra det. Och i församlingens årsberättelse för 1932 sätts så definitivt punkt för tiden på Sveavägen: ”Under slutet av det gångna året har församlingen avyttrat sina andelar i Bostadsföreningen S:ta Anna u.p.a. med därtill hörande dispositionsrätt till de gamla samlingslokalerna vid Sveavägen. I samband därmed förvärvade församlingen fastigheten nummer 19 i kvarteret Urvädersklippan med adress Mosebacketorg 4 i Stockholm. Vi prisar Gud för den tid, församlingen fått nyttja lokalerna vid Sveavägen, och vilja giva Jesus äran för de resultat av evighetsvärde, som där vunnos.”

Vad årsberättelsen inte nämner något om är att församlingen under sista månaderna 1932 åter igen hade haft möten i sin gamla lokal. Tydligt i samband med någon konferens som krävde större utrymmen än de som fanns till och med i nya kyrkan.

Med detta slutar vi berättelsen om Filadelfia på Sveavägen. Kanske återkommer vi längre fram med några rader kring "Urvädersklippan" uppe på Söder.

Bilagor

Biograferna:

I boken "Stockholms alla biografier" av Kurt Berglund, utgiven 1993 på STF, finns ett par artiklar om "lokalen" på Sveavägen som blev biograf:

"Grand, Grand 1–4.

Sveavägen 45

Öppnad 8.9.1933

I början av trettioalet övertog Anders Sandrew Filadelfiaförsamlingens gamla kyrkolokaler vid Sveavägen i hörnet av Tegnérgatan. Arkitekten Björn Hedvall fick då i uppdrag att omvandla den spartanska predikolokalen till en modern biograf. Med hjälp av konstnären Gunnar Torhamn, som svarade för utsmyckningen lyckades arkitekten skapa en förnämlig biograflokal...".

"Grand, Filadelfiakyrkan som blev bio.

Redan i november 1930 stod Filadelfiaförsamlingens nya stor kyrka vid Rörstrandsgatan färdig. Församlingen hade då lämnat sin gamla kyrkolokal vid Sveavägen i hörnet av Tegnérgatan. Då lokalen var stor och dyr var det svårt att hitta en efterträdare. Lokalen hade därför länge stått tom, då en man vid namn Anders Sandrew dök upp och vill diskutera affärer. Det slutade med att Sandrew sålde en av sina fastigheter på Söder till Filadelfiaförsamlingen och i gengäld inköpte han »de församlingen tillhöriga lokalerna i bostadsföreningshuset Sveavägen 45«. Sandrew planerade att efter grundlig omdaning till hösten öppna en »långkörarbiograf« i lokalen.

Arkitekten Björn Hedvall fick då i uppdrag att omvandla den spartanska predikolokalen till en modern biograf. Med hjälp av konstnären Gunnar Torhamn, som svarade för utsmyckningen lyckades arkitekten skapa en förnämlig biograflokal, som fick namnet Grand."

Biografen öppnade den 8 september 1933 och hade då 772 sittplatser.

I dag har den efter ytterligare ombyggnader totalt 502 platser fördelade på fyra salonger.

Även biografen vid Sergels torg, där församlingen under en kortare tid hade middagsmöten, återfinns i boken:

Stjärn-Biografen, Klarabergsgatan 40

Öppnad 21.8.1912

Nedlagd Våren 1930

Biografen låg vid Klarabergsgatan i hörnet av dåvarande Beridarebangatan (numera Sergels Torg). Innanför entrén, som var försedd med järngrindar, fanns en förstuga, som låg något under gatunivån. Innanför förstugan fanns kapprum och två biljettkontor. Rakt framför låg ingången till salongen. Denna var långsmal närmast ingången. Längre fram vidgades den till ett nästan kvadratisk rum.

Filmduken var placerad vid norra kortväggen mitt emot ingången. Inne i salongen fanns en trappa, som ledde upp till läktaren. Denna sträckte sig utefter östra långväggen i salongens främre del och hade tre bågförmiga utbyggnader. Orkestern satt till höger om filmduken bakom en skyddsskärm. Biografen hade 315 platser, varav 272 på parkett och 43 på läktaren.

Star-Biograph startades av svensk- amerikanen Gustav Gooes, som var en av pionjärerna bland Stockholms biografägare. Denna biograf räknades under de första åren till Stockholms mest ansedda.

Efter flera ägarbyten ändrades biografens namn i augusti 1923 till Stjärn- Biografen. Därefter ändrades namnet i december 1924 till Criterion. Ett par månader senare, i april 1925, återtog namnet Stjärn-Biografen. Den blev nedlagd vid vårsäsongens slut 1930.

Auditorium, Tunnelgatan 29

Öppnade som biograf 16.1.1914

Upphörde som biograf Oktober 1940

Öppnade på nytt som biograf 4.9.1958

Nedlagd 31.12.1977

”Auditorium låg vid Norra Bantorgetets södra sida. På tomten låg tidigare en gasklocka. Den revs 1910 i samband med att Värtagasverket kom till. Murarna till klockans bassäng fick dock stå kvar, när det var dags att bygga nytt. Resultatet blev en stor rund sal. Omkring denna byggdes ett stort hotell, som senare gjordes om till kontorsrörelse.

Rotundan, som fick namnet Auditorium, användes i början som konsertsal en kväll i veckan och som biograf övriga kvällar. Den var huvudlokal för Stockholms Konsertförening fram till 1926, då Konserthuset vid Hötorget stod färdigt. De första åren hyrdes lokalen av Svenska Biografteatern och användes som premiärbiograf sedan Röda Kvarn i Sveasalen rivits (för att ge plats åt NK).

Salongen var cirkelformad med en diameter av 32 meter. Taket var utformat som en rund kupol med en högsta höjd av 16 meter.

En läktare sträckte sig runt salongen. Antalet sittplatser var 1 751, varav 1 264 på parkett och 487 på läktaren.

... användes för en rad engagemang. Förutom konserter förekom operettföreställningar, dragspelsgalor, politiska möten och föredrag med ljusbilder mm.”

Kvarteret Sankta Anna 7, 8 beskrivs i **CITY, del I -II,1974-75** tillgänglig på Stadsmuséet:

”Bostads- och kontorsfastighet, biograf. Byggnadsår 1920-21, arkitekt Höög & Morssing, byggherre Fastighets AB Utsikten, byggmästare G A Sahlén. 1933-34 ombyggnad av samlingsal till biograf...”

Några viktiga datum:

1885

4 april Tomten avstyckas.

1886

15 juni Lagfart beviljas första gången.

1889

6 mars Ett grosshandelsbolag begärde att få bygga en ”basarbyggnad”.

1890

27 jan Lagfart beviljas för AB Svea Saluhallar.

Det har inte gått att få reda på när saluhallen byggdes men det torde ha varit vid den här tiden.

1915

22 dec Besiktning i Sveasaluhallen utfördes av Ivar Looström & Alvar Gelin ”för att utröna, om nuvarande grundmurarna kunde användas för tilltänkt nybyggnad.”

1917

3 maj Annons i EH: "Offerdag till förmån för en större lokal anordnar Filadelfiaförsamlingen i Stockholm Söndagen den 6 maj 1917..."

1918

30 mars Axel Svartling upplåter och försäljer till Filadelfiaförsamlingen i Stockholm fastigheten No 13 i kvarteret Sjökattnen i Norrmalm med No 90 Sveavägen i Stockholm för en köpeskilling av 250.000 kr.

adress

3 juni Församlingen godkänner köpet av Sveahallen för 250 000 kr (4,1 milj). Församlingen utser som arkitekt Höög & Morssing.

9 sept

30 dec Enl fastighetsdomstolen undertecknade församlingen köpebrevet på 250 000 kr. Säljare Ax Th Svartling.

1919

28 april Församlingen beslöt att köpa Sveavägen 45 för 780 000 kr (10,7 milj) och att så snart som möjligt sälja Sveavägen 90.

6 maj Köpekontrakt undertecknas av församlingen och Fastighetsaktiebolaget Utsikten.

19 maj Admmöte beslutar formellt om försäljningen och köpet.

17 sept Köpekontrakt upprättas mellan församlingen och Rich F Björkmans Motoraktiebolag, som köper Sveahallen för 350 000 kr.

1920

15 jan Enl fastighetsdomstolen undertecknar Rich F Björkmans Motor AB köpebrev på 392 000 kr. Beloppet kommer att ändras till (för 337 000 kr (4,8 milj) pga osäkerhet vad gäller bärande

Sveahallen)
murarna.

23 febr Enl fastighetsdomstolen får Björkmans lagfart på fastigheten.

1 sept Ursprungligen beräknad inflyttningsdag Sveavägen 45.

1921

10 maj Församlingen köper en lägenhet på tre rum och hall på nedre botten Sveavägen 45.

1 sept Invigningsmöten Sveavägen 45.

1922

20 mars Fastighetsaktiebolaget Utsikten ombildas, vilket var planerat, till Bostadsföreningen S:ta Anna u.p.a.

1930

1 sept 11-mötena på söndagarna hålls i fortsättningen i Auditorium.

26 okt söndag 18.00 Daniel Berg och Johannes Waern.

27 " måndag 20.00 församlingsmöte.

30 " torsdag 18.00 barnmöte H Svanerud.

31 " fredag 11.00 möte för sjuka.

1931

16 mars Församlingen gav styrelsen i uppdrag sälja Sveavägen 45.

1932

sept -dec Församlingen dubblar sina möten och använder då Sveavägen 45.

31 okt Församlingen beslutar sälja Sveavägen 45 för 825 000 kr (20,1 milj) till And Sandrew. Delvis genom byte mot Mosebacketorg 4.1933

1 jan Tillträdesdag till Sveavägen 45 för köparen.

8 sept Biograf Grand inviges i gamla lokalen.

Det är oklart varför datumen överensstämmer dåligt mellan församlingens protokoll och fastighetsdomstolens.

Församlingen verkar ha gjort en vinst på Sveahallen på 700 000 kr.

På Sveavägen 45 är det svårare att yttra sig om utfallet eftersom man gjorde en bytesaffär. Man betalade 780 000 kronor 1919. Vid försäljningen begärde man 825 000 kronor men fick för andelen och 150 000 kronor kontant en fastighet på Mosebacke. Utfallet av affären framgår först då denna längre fram såldes. En affär som vi i skrivande stund inte har tittat närmare på.

Priserna i dagens (april 1997) penningvärde bygger på SCB:s levnadskostnads/ konsumentprisindex som i juni 1918 var 226, i april 1919 271, i januari 1920 265 och i november 1932 153. Vid utgången av 1996 var det 3740.

Mellan september 1920 (270) och december 1933 (150) hade vi i Sverige en påtaglig deflation. Det skulle dröja till januari 1951 innan vi var på 270 igen.

Arkitekter:

De nämnda arkitekterna **Björn Hedvall** (1889-1982), **Anders Johan Höög** (1862-1930) och **Gunnar Morssing** (1878-1946) var alla mycket kända Stockholmsarkitekter som ritat många av den tidens hus i innerstan.

Lagfarter och ägare:

- 1885 4 april Tomten avstyckades.
- 1886 15 juni Lagfart beviljad första gången.
- 1889 6 mars Grosshandelsbolaget Krogh & Nissen begärde att få bygga en "basarbyggnad".
- 1890 27 jan Lagfart beviljades för AB Svea Saluhallar.
- 1918 30 dec Filadelfia undertecknar köpebrev. Säljare Ax Th Svartling och priset 250 000 kr.
- 1919 22 dec Filadelfia får lagfart.
- 1920 15 jan Rich F Björkmans Motor AB undertecknar köpebrev. Säljare Filadelfia och priset 392 000 kr.
23 febr Björkmans Motor AB får lagfart.

Filadelfia ägde alltså fastigheten formellt under tiden 30 dec 1918 – 15 jan 1920. Enligt församlingens protokoll ägde man den under tiden 3 juni 1918 – 17 sept 1920. Vi vet inte orsaken till de stora avvikelserna.

Sveahallen hade under åren fler ägare än som tagits med i förteckningen.

I **Stockholms adresskalender** var följande ägare till fastigheten Sveavägen 90:

- 1918 A Svartling
- 1919 Filadelfiasamfundet
- 1920 Filadelfiaförsamlingen
- 1921 Rosendahl & Co.

Bildtexter:

Annons i Evangelii Härold maj 1917.

Sveahallen, Sveavägen 90. Fasaden mot Sveavägen.

Ur StockholmsTidningen den 21 september 1929.

Sveahallen, en privat saluhall i hörnet Sveavägen (th) och Kungstengsgatan (tv), s byggd 1890 och riven hösten 1929.

Ur Aftonbladet den 7 oktober 1929.

En tidig skiss över lokalen Sveavägen 45. Planlösningen kom att bli något rundare.

Lokalen Sveavägen 45 sedd från talarstolen.

Ur Evangelii Härold den 11 september 1919.

Sveavägen 45 ägt av Bostadsföreningen S:ta Anna upa.
Filadelfiasalen, Sveavägen 45.